

Дороте Шмид

ТУРЦИЯ В 100 ВЪПРОСА

София, 2018

Преводът е направен по изданието:

Dorothee Schmid

La Turquie en 100 questions

Tallandier, 2017

Всички права запазени. Нито една част от тази книга не може да бъде размножавана или предавана по какъвто и да било начин без изричното съгласие на автора и на издателство „Изток-Запад“.

© Editions Tallandier, 2017

This edition published by arrangement with

L'Autre agence, Paris, France. All rights reserved.

© Илияна Очкова (въпроси 51–100), превод, 2018

© Симеон Ангелов (въпроси 1–50), превод, 2018

© Издателство „Изток-Запад“, 2018

ISBN 978-619-01-0212-0

ДОРОТЕ ШМИД

ТУРЦИЯ

100

ВЪПРОСА

Превод от френски
Илияна Очкова
Симеон Ангелов

Съдържание

Увод	11

История / 19

1. Турция: европейска или азиатска?	21
2. Кои са първите заселници по сегашните турски земи?	23
3. Кои са турците?	25
4. Кои са били Османците?	27
5. Защо турците честват завладяването на Константинопол?	29
6. Какви са били отношенията между султаната и халифата?	31
7. Кои са били еничарите?	33
8. Какво означават често срещаните изображения на лале в Турция?	35
9. Какво през XIX в. значи „Източен въпрос“?	37
10. Защо изчезва Османската империя?	39
11. Кои са младотурците?	41
12. Кога са начертани границите на съвременна Турция?	43
13. Защо турците не признават арменския геноцид?	45
14. Защо Анкара, а не Истанбул, е столица на Турция?	47
15. Защо Ататюрк има толкова голямо значение за Турция?	49

16. Какво се разбира под „Севърски синдром“?	51
17. Турска ли е провинцията Хатай/Александрета?	53
18. На чия страна са били турците през Втората световна война?	55
19. Колко на брой военни преврата стават в Турската република?	57

Политика / 59

20. Какво е кемализмът?	61
21. Защо турците са националисти?	63
22. Има ли в Турция левица?	65
23. Къде в политическото пространство се намира прокюрдската партия?	67
24. Кои са „Сивите вълци“?	69
25. Какво е „дълбоката държава“?	71
26. Дали ПСР е ислямистка партия като другите?	73
27. Защо Ердоган е толкова популярен?	75
28. Какво иска Ердоган за Турция?	77
29. Може ли да сравняваме Ердоган с Владимир Путин?	79
30. Какво искат турските кюрди?	81
31. Какво е ПКК?	83
32. Какво се разбира под „дух на „Гези“?	85
33. Дали изборите в Турция са свободни и честни?	87
34. Продължава ли турската армия да е силна?	89

35. Защо Ердоган иска нова конституция?	91
36. Какво се разбира под „неосманизъм“?	93
37. Неуспехът на опита за преврат от 15 юли 2016 г. означава ли „триумф на демокрацията“?	95

Култура и общество / 97

38. Заплашена ли е Турция от голямо земетресение?	99
39. Кои са археологическите забележителности в Турция? ...	101
40. Защо „Света София“ е важен символ?	103
41. Какво е значението на турския език?	105
42. Какво представлява турската кухня?	107
43. Каква символика е свързана с площада „Таксим“ в Истанбул?	109
44. Защо турците мразят филма „Среднощен експрес“?	111
45. Защо Турция произвежда масово еротични филми между 1970 и 1980 г.?	113
46. Защо турските телевизионни сериали се продават толкова добре в чужбина?	115
47. Какво е отношението към Орхан Памук в собствената му страна?	117
48. Какво е мястото на женската забрадка в Турция?	119
49. С какво темпо нараства турското население?	121
50. Какво е положението на жените в Турция?	123
51. Докъде стигат правата на ЛГБТ общността в Турция?	125

52. Какво означава понятието „бял турчин“? 127
53. Какво е футболът за Турция? 129
54. Какво е състоянието
на турската образователна система? 131
55. Какво е положението с медиите в Турция? 133
56. Има ли цензура в Турция? 135

Религия / 137

57. Какво е мястото на исляма в турското общество? 139
58. Каква е ролята
на религиозните братства в турския ислям? 141
59. Какво представлява „алевитският въпрос“? 143
60. Кой е Фетхуллах Гюлен? 145
61. Защо толкова малко християни остават в Турция? 147
62. Има ли още евреи в Турция? 149
63. Как се отнасят
към религиозните малцинства в Турция днес? 151

Икономика / 153

64. Защо през последните дванайсет години
има силен икономически растеж в Турция? 155
65. Дали икономическата
равносметка за ПСР обяснява политическия ѝ успех? 157
66. Защо агенциите, определящи кредитния рейтинг,
се колебят за оценката си към Турция? 159

67. С кои региони от света Турция има най-голям обмен?	161
68. Защо наричат Турция „енергиен кръстопът“?	163
69. Кои са „анадолските тигри“?	165
70. Как се обяснява забележителният успех на Турските авиолинии?	167
71. Защо Турция приема толкова сирийски бежанци?	169
72. Какво е мястото на сивата икономика и трафика?	171
73. Кои са представените в Турция френски предприятия? ..	173

Геополитика / 175

74. Къде е турската диаспора?	177
75. Как работят турските дипломати?	179
76. Може ли Турция да затвори Босфора?	181
77. Какво е нивото на гръцко-турските отношения?	183
78. Каква роля играе Турция по отношение на кипърския въпрос?	185
79. Защо границата между Турция и Армения е затворена?	187
80. Какви са отношенията между Турция и САЩ?	189
81. Каква е ролята на Турция в НАТО?	191
82. Какво е значението на турско-германските отношения?	193
83. Каква е спецификата при турско-израелските отношения?	195

84. Какво представлява доктрината „Давутоглу“? 197
85. Защо се говори за „турски модел“ в Арабския свят? 199
86. Каква е политиката на Турция в Сирия? 201
87. Играе ли Турция двойна игра с „Ислямска държава“? 203
88. За какво служи военната база в Инджирлик? 205
89. Кой са перипетиите на турско-иранските отношения? ... 207
90. Какви са руско-турските отношения? 209
91. Защо Турция се разбира
по-добре с кюрдите, отколкото с арабите в Ирак? 211
92. Може ли турската държава да се справи с ПКК? 213

Франция и Европейският съюз / 215

93. Защо има франкофони в Турция? 217
94. Кой са френските турци? 219
95. Съюзнички ли са Франция и Турция? 221
96. Може ли да говорим
за „преговори за присъединяване“? 223
97. Ще стане ли някога Турция
страна – членка на Европейския съюз? 225
98. Има ли за Турция алтернатива на Европейския съюз? 227
99. Ефикасно ли е подписаното
с Турция споразумение за бежанците? 229
100. Какво е отношението
към Европейския съюз в Турция? 231

Увод

НАЦИОНАЛНА ДЪРЖАВА, СЪЗДАДЕНА ВЪРХУ развалините на Османската империя в кризисна ситуация от Мустафа Кемал Ататюрк, Турция дълго време се бори сама с проблемите си, изолирана от света. Решително отваряне на страната започва след 2002 г. под ръководството на президента Реджеп Тайип Ердоган, който я прави едновременно по-уверена в себе си и по-достъпна. Европа, за която тя е важен партньор, постепенно се запознава с различните ѝ аспекти. Турция става много популярна сред народите от Близкия изток и се превръща в техен модел на подражание.

Днес Турция е многообещаваща страна с нарастваща мощ, която е интересна и привлича: по-богата, по-активна от културна и политическа гледна точка, амбициозна. Тя се промени много през последните петнайсет години. Турският модел обаче е заквасен с парадокси и изключителният динамизъм на фактор с международно значение, търсещ все още ориентири, поставя резултатите под въпрос. Мятането от адаптация към затваряне обуславя сложна еволюция и това е отразено в отговорите на предлаганите сто въпроса.

Възстановяване на миналото

СЪВРЕМЕННА Турция е млада, но е родена от империя, съществувала шест века. Обявената през 1923 г. република в началото решително обръща гръб на османското наследство. Днес преминава през криза на идентичността, която разкрива цялата сложност на социална, етническа и общностна тъкан, резултат от изключително дълга история, по-стара от империята. Ана-

толия (Мала Азия) не е била девствена територия по времето, когато османците налагат там своето управление – била е населена с развити общества от епохата на неолита, място на разцвет на могъщи царства, особено гръцки, преди усядането на тюркските племена, – и идеята за някакво културно единство е късна фикция, наложена от кемалисткия национализъм. Поредицата политически трусове е оставила дълбоки следи в подсъзнанието на турците. Официалната история съзнателно изтрива определени травматизиращи епизоди, като военни поражения и кланета. Сега обаче турците се обръщат към миналото в търсене на забравените корени. Гражданското общество започна да преосмисля проблема за арменския геноцид. В търсене на нова национална легенда Тайип Ердоган избра възстановяването на османското имперско минало, чиито архитектурни и политически следи се откриват на всяка крачка и паметта за което е може би по-добре запазена от западните османисти, отколкото от самите турци. Днес пред турците стоят две задачи: 1) да възстановят историята си и 2) да я осмислят, но в рамки, приемливи за съюзниците им.

Революцията на ПСР: от отваряне към свиване

През 2001 г. Реджеп Тайип Ердоган, възпитан в рамките на ислямо-националистическата турска идеология, основава нова политическа партия – Партия на справедливостта и развитието (ПСР) (Адален ве Калкинма Партиси – АКР). Тя печели абсолютно мнозинство в Националното събрание през 2002 г. и всички избори от тогава до днес – и осъществява своего рода мирна революция. За малко повече от десетилетие Тайип Ердоган успява да убеди западните си партньори, че една ислямистка партия¹ може да бъде демократична, като използва наличните

---

¹ Парламентарната асамблея на Съвета на Европа в нейната резолюция 1743 (2010) припомня, че от гледна точка на ислямизма ислямът не е само религия, но и социален, правен и политически кодекс за поведе-

за целта институции. Той освобождава потенциала на ефикасен капитализъм и поставя началото на непознат дотогава икономически растеж. Успява дори да привлече голяма част от кюрдската общност към своя социален модел – своеобразна смес от религиозни ценности и апетит за потребление. Ердоган, който разтърси пластове на остарелия просветителски кемализъм, всъщност споделя с Ататюрк – обожавания основател на Републиката – свещената цел да отвори Турция към „модерността“. Но с ПСР, партията на „черна Турция“, на дребната анадоолска буржоазия, а не с „белите турци“² на светския Запад, които са в авангарда на реформата.

Опитът за преврат през юли 2016 г., поредният от дългата поредица заговори на армията от 60-те години на миналия век насам, се провали. Той остави повече от триста убити по улиците на Истанбул и Анкара и разкри крайното политическо напрежение, натрупано в последните няколко години между различните части на турското общество. Натискът на властта се увеличава, тя навлиза в нова репресивна фаза. Турският президент не понася критика и разделя, за да продължи да владее. Смъртно се скарва с последователите на имама проповедник Гюлен, негов съюзник от ранните години на политическата му кариера; сближава се с националистическата десница; връща състоянието на квазигражданска война в източните кюрдски провинции; има ескалация на тероризма – кюрдски, ислямистки и на радикалната левица, консенсусът около ПСР се разпада; политическите демони на екстремизма отново излизат на бял свят и насилието се връща във всекидневието на турците.

ние. Ислямизмът може да бъде насилствен или – и това е основният му курс – мирен, но и в двата случая той не приема разделението между религията и държавата, което е фундаментален принцип на функциониране на плуралистичните демократични общества. (Всички бележки под линия са на преводачите.)

² За „черните“ и „белите“ турци вж. въпрос 53.